

תוצאות הבחירות לכנסת ה-20 ויחסי החוץ של ישראל

תגובות ראשונות מאת מומחי מכון מיתוים

מרץ 2015

לניצחון הימין בבחירות לכנסת ה-20 צפויות להיות השלכות משמעותיות על מדיניות-החוץ של ישראל, ובייחוד על עתיד היחסים עם ארה"ב ועם הפלסטינים. הצהרות שנשמעו מצד בכירים בקהילה הבינלאומית בימים שלאחר הבחירות מעידות על משברים עתידיים שצפויים בחזיתות אלו. מסמך זה מרכז תגובות ראשונות לתוצאות הבחירות ולהשלכות אפשריות שלהן על יחסי החוץ של ישראל, מאת מומחים ב**מיתוים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית** - ד"ר נמרוד גורן, ד"ר עידו זלקוביץ', ד"ר עילי זלצמן, כמאל-עלי חסאן, וד"ר דליה שיינדלין.

א. מאבק בין שתי תפיסות עולם מנוגדות ביחס לישראל ולעולם

ד"ר דליה שיינדלין: "הבחירות האחרונות הוכיחו שישראל מפולגת לשניים. הבחירות לא היו רק משאל-עם על אישיותו ותפקודו של נתניהו. הן היו מאבק בין שתי השקפות עולם מנוגדות. השקפת העולם שנתניהו מייצג, ושבה תומכת מחצית מהעם, מתאפיינת בפחד מפני אויבים מבחוץ שמאיימים לכאורה על קיומו, ברצון להסתמכות של ישראל רק על עצמה, בנטייה להסתגרות ולבדלנות מול הקהילה הבינלאומית, ובהעדפה של שיקולי זהות על-פני שיקולים חומריים. המחצית השנייה של העם, לעומת זאת, פוחדת מהתבצרות ומבידוד בינלאומי, כמהה לשיפור חומרי באיכות החיים, וחשה ביטחון עצמי בקשר לשאלות של זהות. עבור המחצית הזאת, איומי הביטחון – על אף היותם ממשיים – אינם מהווים תירוץ לדחיית בעיות היום-יום. לאור המאבק בין השקפות העולם, נתניהו זרע בציבור לקראת הבחירות פלגנות רבה ועורר רגשות עזים – לחיוב ולשלילה. תומכיו תמכו בו ברוב גדול, ומתנגדיו תיעבו אותו. השקפת העולם של נתניהו ניצחה, ובשנים הקרובות עתידה להוסיף ולהתחזק בהתאם למגמות דמוגרפיות. ממשלת נתניהו, יחד עם השותפים להשקפת העולם שתוארה כאן, תנסה להנחיל השקפה זאת בקרב חלקים רחבים עוד יותר בחברה הישראלית – דרך מוסדות תרבות וחינוך, כלי תקשורת, שיח ציבורי, התבטאויות שוטפות של ראשי המדינה וחקיקה." (ד"ר דליה שיינדלין היא סוקרת דעת קהל ויועצת פוליטית בישראל ובעולם, אשר ערכה מחקר אסטרטגי עבור הקמפיין של המחנה הציוני בבחירות 2015. בנוסף, היא חברה בצוות הייעוץ המדיני של מכון מיתוים)

ב. צפי למתיחות גוברת ביחסי ישראל-ארה"ב

ד"ר עילי זלצמן: "נתניהו ואובמה יצטרכו כעת להתמודד האחד עם השני לתקופה נוספת, ונראה כי נשיא ארה"ב מתעתד להחריף את מדיניותו כלפי ממשלת נתניהו הבאה. הדבר יוכל לבוא לידי ביטוי מעשי בהימנעות אמריקאית מהטלת וטו במועצת הביטחון על החלטות בנושא העצמאות הפלסטינית או הפרמטרים הדרושים לסיום הסכסוך. הדחייה של נתניהו את פתרון שתי המדינות ערב הבחירות מציבה את וושינגטון וירושלים במסלול התנגשות חזיתי, והניסיונות של נתניהו לחזור בו מכך לאחר הבחירות אינם משכנעים את ראשי הממשל האמריקאי. מעבר לכך, הדיווחים שהסכם גרעיני עם איראן נמצא בהישג יד, ושהממשל מתעתד להביא אותו לאישור מועצת הביטחון במטרה לנטרל את התנגדות הקונגרס, מציבים את נתניהו בעמדת חולשה ולמעשה מנטרלים את ישראל מתהליכי קבלת החלטות בהקשר האיראני. מאחר שנתניהו לא רוצה, ובוודאי שאיננו יכול, להורות על תקיפה ישראלית באיראן ללא תמיכה אמריקאית בשעה זו, התוצאה היא בלעדיות אמריקאית בסוגיית הגרעין האיראני. לנוכח חוסר ההסכמה התהומי בין ישראל לארה"ב בנושא האיראני ובסוגיה הפלסטינית, אנו צפויים לחזות בהמשך הדרדרות היחסים בין שתי המדינות, גם אם כלפי חוץ נתניהו יבקש להצניע מגמה זאת. נצחונו של נתניהו, במובן זה, הוא ניצחון פירוס באשר למדיניות-החוץ והביטחון של מדינת ישראל." (**ד"ר עילי זלצמן הוא חבר ועד מנהל במכון מיתווים ומרצה ליחסים בינלאומיים בקלרמונט מק'קנה קולג' שבארה"ב**)

ג. המשך הקיפאון בתהליך השלום עלול להוביל להקצנה

ד"ר עידו זלקוביץ': "תוצאות הבחירות לכנסת אינן מבשרות טובות בנושא התהליך המדיני. ממשלת ימין-חרדים לא תאפשר את חידוש המשא ומתן עם הפלסטינים, ופועל יוצא מכך הוא חסימת האפשרות לקידום יוזמות מדיניות אזוריות. ללא דיאלוג בין הצדדים עלולה לחול הקצנה. בעוד החמאס אינו רואה באף ממשלה ישראלית גורם בר-שיח, הרשות הפלסטינית תעשה מאמצים נרחבים לצייר את ישראל בעיני העולם כסרבנית שלום. הרשות הפלסטינית תנסה להצטרף לעוד אמנות בינלאומיות וצפויה לנקוט צעדים חד-צדדיים שיגבירו את הלחץ על ישראל. המשך הבנייה הישראלית בהתנחלויות, עלולה לגרור אירועים מקומיים של התנגדות פלסטינית עממית. בנוסף, ללא התקדמות בתהליך שיקום עזה, עלול החמאס ליזום פעולות אלימות, שישמשו את החמאס במאבק שלו מול הרשות הפלסטינית על לב הציבור הפלסטיני. ישראל צריכה להידבר עם מדינות ערב המתונות ולקדם פתרון אזורי לסוגיה הפלסטינית. זה יהיה מרכיב חשוב במאמצים לעצור את פרויקט הגרעין האיראני. היעדר-התקדמות במסלול הפלסטיני יגרום, כאמור, ללחץ בינלאומי רב על ממשלת ישראל ויביא לכך שמערכת היחסים בין ממשלת הליכוד לבית הלבן תוסיף להיות עכורה. התפתחויות כאלה יפגעו בביטחון ישראל ועלולות לערער את מטריית ההגנה שסיפק עד היום הממשל האמריקאי למדינת ישראל." (**ד"ר עידו זלקוביץ' הוא עמית-מדיניות במכון מיתווים, חבר בצוות הייעוץ המדיני של המכון, ומרצה-אורח ללימודי המזה"ת באוניברסיטת מינסוטה שבארה"ב**)

ד. עידן פוליטי חדש עבור אזרחי ישראל הערבים

כמאל עלי-חסאן: "הבחירות לכנסת ה-20 היו היסטוריות מבחינת התפקיד המרכזי שמילאו בהן הערבים אזרחי ישראל. ניצחון הימין, הגם שהפעם הפתיע רבים בהיקפו, הוא כבר דבר שבשגרה בישראל. ואולם, הקמת הרשימה המשותפת והפיכתה למפלגה השלישית בגודלה היא תופעה חדשה, שתשפיע גם על נושאי פנים וגם על נושאי חוץ. הרשימה המשותפת תנסה

לפתור, או לפחות לשפר, חלק מהמצוקות הקשות מהן סובל האזרח הערבי בישראל. בנוסף, לאור הפיכתה לגורם מרכזי בפוליטיקה הישראלית, יש לה גם פוטנציאל רב ולגיטימציה לפעול בזירה האזורית והבינלאומית. לקראת הבחירות, נראה שחל שינוי דרמטי ביחסים בין השמאל בישראל לבין הערבים. הרשימה המשותפת ומפלגות השמאל לא תיאמו ביניהן מהלכים משותפים ואף לא חתמו על הסכם עודפים. אם עד כה נחשבו הערבים כבני-ברית פוטנציאליים לשמאל, הבחירות האלה הבליטו את ההבדלים בתפיסותיהם. מצד שני, המנהיגות של איימן עודה היא כזאת שפונה לשמאל בישראל ומדברת גם בשפתו. עודה הביע תמיכה בחתימה על הסכם העודפים עם מרצ, ורמז שיהיה מוכן להמליץ על הרצוג בפני הנשיא אם הדבר יהיה חיוני לחסימת ממשלת ימין. למרות חילוקי הדעות, ייתכן שיש כאן סיכוי לתחילת בנייתה של שותפות אמיתית בין הערבים לשמאל בישראל, על-בסיס תיאום מהלכים בכנסת ובחברה הישראלית בכלל. **"(כמאל על-חסאן הוא עמית-מדיניות במכון מיתווים, חבר בצוות הייעוץ המדיני של המכון, ומרצה בנושא החברה הערבית בישראל באוניברסיטה הפתוחה)**

ה. המשך המתיחות עם תורכיה

ד"ר נמרוד גורן: "בארבע השנים שחלפו מאז המשט התורכי היו לנתניהו ולארדואן כמה הזדמנויות בהן יכלו להביא להסדרה ביחסי ישראל-תורכיה. ואולם, הדבר לא קרה. נתניהו חשש מתגובת שותפיו הקואליציוניים ודרש ערבויות שארדואן לא ישוב לתקוף מילולית את ישראל. ארדואן, מצדו, החריף במהלך מבצע צוק איתן באופן חסר תקדים את התבטאויותיו נגד מדיניות ישראל. בין ארדואן לנתניהו שורר כיום חוסר אמון מוחלט. תחת ממשלת ימין חדשה בישראל, ובתקופה בה הלחץ הבינלאומי על ישראל בנושא הפלסטיני ילך ויגבר, אין לצפות לפריצת דרך ביחסי ישראל-תורכיה. לקראת הבחירות הכלליות שייערכו בתורכיה בחודש יוני, בדומה לאשר אירע שם במערכות בחירות קודמות, הביקורת התורכית על ישראל צפויה אף לגבור. המשך המתיחות עם תורכיה יימנע משתי המדינות לשתף פעולה בנושא הגז הטבעי, ועלול אף לפגוע בסופו של דבר ביחסי הסחר ביניהן, שעד כה שרדו בהצלחה את המתיחות הפוליטית. לאור זאת, חשיבותם של ערוצי דיאלוג מדיני שמקיימים ביניהם גורמים בלתי-רשמיים בישראל בתורכיה צפויה לעלות. ערוצים אלה יוסיפו לאפשר העברת מסרים דיפלומטיים בין הצדדים, ניתוח משותף של השינויים במזה"ת, וחיפוש אחר אפיקים לסיוע לשיקום היחסים. ארה"ב, בתור בת-ברית של שתי המדינות, צריכה גם היא לנסות למנוע הדרדרות ביחסי ישראל-תורכיה ולייצר מנגנוני הידברות רשמיים נוספים ביניהן." **(ד"ר נמרוד גורן הוא ראש מכון מיתווים, חבר בצוות הייעוץ המדיני של המכון, ומרצה ללימודי המזה"ת באוניברסיטה העברית בירושלים)**